

Til:
Kulturdepartementet

Deres ref.: 15/424

Høringssvar til utredning om kunstnerøkonomi, *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*

Den norske Forfatterforening takker for muligheten til å sende høringssvar. Utredningens mandat er omfattende og vi vil i stor grad begrense vårt høringssvar til det som er mest relevant for forfattere og litteraturfeltet. Viser også til Kunstnernettverkets høringssvar.

KAPITTEL 3 – UTVIKLING I KUNSTNERNES INNTEKTER

Telemarkforsknings undersøkelse viser at de skjønnlitterære forfatternes inntekter fra sitt kunstneriske virke i gjennomsnitt er på nivå i 2013 (218 000 kr) som i 2006 (217 000 kr). Samtidig har medianinntekten gått ned fra 164 000 til 120 000 kr. Det betyr at de aller fleste har hatt en inntektsnedgang og at inntektsforskjellene forfattere imellom har økt.

Tallene i undersøkelsen samsvarer med tall fra en egen undersøkelse Forfatterforeningen gjennomførte blant sine medlemmer i 2013. Den viser at gjennomsnittlig næringsinntekt i 2012 ligger på 217 000 kroner, mens median-næringsinntekt ligger på 100 000 kroner.

Forfatternes totale inntekt har gått opp, noe som er positivt. Men ser man dette sammen med utviklingen i den kunstneriske inntekten viser det at forfatterne har mindre tid til å skrive, mindre tid til å drive med det som er kjernen i arbeidet som forfatter: å skape ny tekst. Dette betyr i praksis en forlenget, oppstykket arbeidsprosess, færre utgivelser og at det tar lengre tid å bygge nye forfatterskap.

Som vi tidligere har tatt opp med Telemarksforskning tror vi det vil styrke fremtidige undersøkelser hvis spørsmålene i større grad tilpasses hver enkelt kunstnergruppe. Dette vil trolig føre til høyere svarprosten ettersom en del av spørsmålene fra foreliggende undersøkelse fremstår som lite relevant for enkelte kunstnergrupper.

KAPITTEL 4.4 – SKRIBENTER

Innkjøpsordningene

Kulturfondets innkjøpsordninger for litteratur er et svært viktig litteraturpolitisk virkemiddel for å oppnå skriving, utgivelse og spredning av en mangfoldig norskspråklig litteratur. Etter omleggingen av ordningene i 2015 får forfatteren en fast sum i vederlag per innkjøpte tittel. Det er imidlertid noe ulik betaling for ulike sjangere. I Kulturrådets søknad til statsbudsjettet for 2016 søker de om økte bevilgninger blant annet for å øke forfatterutbetalingen til forfattere som skriver i de sjangrene som i dag får minst per innkjøpt tittel. Forfatterforeningen støtter en slik økning som dette er formulert i Kulturrådets budsjettøknad. Dette vil være et effektivt og målrettet tiltak for å styrke forfatterens økonomi.

Fra Kulturrådets budsjettøkning for 2016:

«Levekårsundersøkelsene som ble foretatt blant kunstnerne i 2006, og på nytt i 2013 i rapporten «Kunstens autonomi og kunstens økonomi», viser at forfatterinntekter er lave sammenlignet med resten av befolkningen. Kulturrådet anser forfatterne som kjernen i utviklingen av den framtidige norske litteraturen, og ser nødvendigheten av at først og fremst innkjøpsordningene, men også andre støtteordninger, bidrar til å sikre deres økonomi. I den nye betalingsmodellen som er innført, mottar forfatterne et fast honorar per innkjøp fra Kulturrådet (betalt via forlaget). Kulturrådet ønsker å øke forfatterhonoraret, i første omgang i de sjangrene hvor forfatterhonorarene i dag er lavest (...)»

Merverdiavgift

Forfatterforeningen har hele tiden ment at litteratur ikke skal moms-belegges.

Merverdiavgiftsfritaket for litteratur ble innført som et språkpolitisk virkemiddel i 1967. Ettersom det er 25 % merverdiavgift på e-bøker, blir dette virkemiddelet i dag gradvis svekket etter hvert som e-boksalget utgjør en større og større del av det totale litteratursalget. Dette er særlig kritisk i en tid der konkurransen fra det engelskspråklige bokmarkedet er så stor for e-bøker. I 2014 utredet Oslo Economics¹ konsekvensene av ulike merverdiavgifts-scenarier på oppdrag fra Forleggerforeningen, Bokhandlerforeningen og alle forfatter- og oversetterorganisasjonene. Den konkluderte med at «Økt lesing, mangfold, mulighet til å tjene til livsopphold som forfatter og et velfungerende e-bok marked er viktige mål for litteraturpolitikken. Disse oppnås i størst grad ved en teknologinøytral merverdiavgift på 0 prosent.»

Forfatterforeningen støtter kunstnerøkonomiutredningens anbefaling om en felles, formatnøytral merverdiavgiftssats, forutsatt at den blir null.

Fastpris

Som utredningen er inne på gir fastprisen, regulert gjennom bokavtale eller boklov, forfatterne en mer forutsigbar inntekt for nye bøker. På grunn av fastprissystemet har vi klart å forhandle frem et avtaleverk der forfatteren har utsalgspris som grunnlag for utregning av royalty. Ved overgang til et friprissystem vil forfatteren miste fastprisen som forutsigbart royaltygrunnlag. Nytt royaltygrunnlag vil trolig bli forlagenes nettoinntekt per solgte bok. Dermed blir forfatterens royalty per solgte eksemplar avhengig av forhandlinger mellom bokhandel og forlag, forhandlinger forfatterne ikke er del av.

Erfaringer fra andre land viser også at ved overgang fra fastpris- til friprissystem, øker konsentrasjonen rundt bestselgerne i bokmarkedet på bekostning av salg og synliggjøring av mangfoldet i litteraturen. Det vil bety en forsterkning av de allerede store inntektsforskjellene som fremkommer i Telemarkforsknings undersøkelse.

Dagens bokavtale og unntak fra konkurranseloven gjelder bare ut 2016. Det er viktig for forfatterens inntektssituasjon at unntaket, og muligheten til å opprettholde et fastprissystem, videreføres fra 2017.

Bibliotekvederlaget

Forfatterforeningen støtter utredningens anbefaling om at e-bøker bør innlemmes i bibliotekvederlaget. Det er viktig å holde fast på den kulturpolitiske begrunnelsen for vederlaget, og det er ingen grunner til at en e-boklisens ikke skal inngå som en tellende enhet. Det reises spørsmål ved om dette blir «riktig» så lenge en e-bok etter gjeldende praksis ikke eies av biblioteket på samme måte som en papirbok. Vi mener dette er av underordnet betydning så lenge e-boken brukes på en

¹ <http://osloeconomics.no/wp-content/uploads/2014/09/OE-rapport-2014-12-Konsekvensanalyse-av-ulike-merverdiavgiftscenarier-fo-.pdf>

måte som tilsvarer bruk av papirboken, og utlåsenhetene telles hvert år. Det betyr at dersom en e-boklisens ikke fornyes, vil den heller ikke inngå i grunnlaget for beregning av bibliotekvederlagets størrelse.

KAPITTEL 6 – OPPHAVSRETT OG ÅNDSVERKLOVEN

Forfatterforeningen støtter anbefalingene i pkt. 6.5.

Vi deler utredningens bekymring over det økede presset for frikjøp av rettigheter. Dette vil neppe være til gagn for rettighetshaveren, som mot et mindre påslag av vederlaget, blir bedt om å overføre alle inntekter for all fremtidig bruk av verket. Digitaliseringen muliggjør nye typer bruk av verk på nye plattformer, noe som er positivt i et leserperspektiv. Forfatteren, som allerede er den som mottar minst betaling per salg sammenlignet med utgiver og bokhandel, blir imidlertid bedt om å nøye seg med enda mindre. Det hevdes av mange, blant annet Forbrukerrådet, at norske e-bøker er for dyrt. Da er det viktig å huske at det ikke er forfatterens vederlag som er prisdrivende, men de øvrige aktørenes krav som skal dekke deres kostnader. Når det gjelder forventningen om at en e-bok bør være vesentlig billigere enn en papirbok, må en huske at lav pris også innebærer at forfatteren i de fleste tilfeller tjener mindre per digitale boksalg enn per papirboksalg. Sagt på en annen måte, forfatterne bærer allerede nå sin del av investeringskostnadene ved etableringen nye forretningsmodeller.

KAPITTEL 7 – STIPEND, VEDERLAG OG FOND

Stipendstruktur

Forfatterforeningen støtter utredningens konklusjon om at stipendstrukturen i Statens kunstnerstipend i hovedsak er god og bør opprettholdes.

Kunstnerstipendene er et viktig litteraturpolitisk tiltak for både etablerte forfattere og de som er i etableringsfasen. Vi møter ofte påstander om at stipender bør være forbeholdt forfattere i etableringsfasen som etter noen utgivelser bør klare seg av salgsinntekter alene. Vår erfaring, og Telemarksforsknings undersøkelse, viser at dette ikke stemmer. Mange etablerte forfattere vil ikke kunne leve av sitt forfatterskap selv om de leverer bøker av høy kvalitet. Det er derfor viktig at det finnes stipender som kan søkes av forfattere i alle deler av et forfatterskap.

Justering etter lønnsvekst

Forfatterforeningen støtter utredningens anbefaling om at de langsiktige stipendene bør reguleres opp mot gjennomsnittet for lønnsutviklingen i samfunnet for øvrig.

Mens maksimal utbetaling av garantiinntekten ved opprettelsen på 70-tallet lå på omlag 60 % av et normalårsverk, lå det i 2009 på 45 %. Det betyr en stor realnedgang i kunstnernes inntekter.

Vi mener at krav i Statens kunstnerstipends forskrift om at man maksimalt kan ha 50 % fast stilling ved siden av arbeidsstipend, bør være retningsgivende. Det betyr at stipendene i prinsippet skal frikjøpe tid til kunstnerisk arbeid tilsvarende en halv stilling.

Forfatterforeningen mener at arbeidsstipendene og stipend for etablerte kunstnere og seniorkunstnere bør bringes opp på 50 % av Statistisk sentralbyrås statistikk over gjennomsnittlig

heltids årslønn². Lønnsveksten i påfølgende år bør minst indeksreguleres i samsvar med årslønnsveksten for statsansatte, slik at en rimelig lønnsvekst sikres.

Kvotefordeling

Utredningen anbefaler større fleksibilitet i fastsetting av kvoter og stipendordninger for ulike kunstnergrupper. Forfatterforeningen mener det er viktig å bevare langsiktigheten i tildelingen av stipendmidler, og mener derfor at det er viktig at det ikke åpnes for en type fleksibilitet som fra år til år gir stor usikkerhet om hvor mange stipender som skal tildeles hver enkelt kunstnergruppe. En større fleksibilitet i tildelingen av midler mellom kunstnergruppene vil gå ut over det langsiktige perspektivet komiteene legger til grunn for sine innstillinger. Vi ser imidlertid at det kan være et poeng for enkelte kunstnergrupper at komiteen har større fleksibilitet i sin fordeling av ulike stipender. For eksempel fordelingen av arbeidsstipend til yngre kunstnere og vanlige arbeidsstipend ut fra hvert års søkermasse.

Utredningen anbefaler at antallet sakprosastipend innen forfatterstipendene økes. Forfatterforeningen ser det som positivt at det opprettes flere stipender til sakprosaforfattere. Utredningens anbefaling kan imidlertid tolkes som om kvoten for sakprosastipend skal økes innenfor dagens totale kvote til alle forfattere. En slik omfordeling vil slå uheldig ut for forfattere i andre sjangere. Som Telemarkforsknings undersøkelse viser, bør inntektene til forfattere i alle sjangere økes, ikke svekkes. Vi tar det derfor for gitt at utredningens anbefaling bygger på en tanke om at en økt kvote til sakprosastipend kommer fra friske midler.

Talent Norge

Forfatterforeningen støtter utredningens anbefaling om at Talent Norges satsning bør inneholde stipender for talentutvikling, forutsatt at dette ikke går ut over antallet stipender fra Statens kunstnerstipend.

KAPITTEL 9 – NÆRINGSASPEKTET

Skatteordninger og skatteinsentiver

Forfatterforeningen støtter alle anbefalinger under punktet *Skatteordninger og Skatteinsentiver*.

Innføring av et minstefradrag for selvstendig næringsdrivende vil på en enkel måte kunne bedre kunstnernes økonomi. Forfatterforeningen vil i løpet av året presentere konkrete forslag til forenkling av skattesystemet til beste for skribenter.

Velferdsordninger og sosiale rettigheter

Forfatterforeningen støtter alle utredningens anbefalinger på dette punktet. Vi viser til Kunstnernettverkets høringssvar pkt. 3.6 som vi støtter helt og fullt.

KAPITTEL 12 – MARKEDET

Forfatterforeningen støtter utredningens anbefaling om å styrke ordninger som støtter prosjekter med potensial for å lykkes både kunstnerisk og økonomisk i internasjonale markeder. Vi oppfordrer regjeringen til å utarbeide en helhetlig politikk for kulturens plass i utenrikspolitikken og hvordan norsk kunstliv best internasjonaleseres.

Stortinget vedtok i høst ytterligere nedskjæringer i kulturmidlene i Utenriksdepartementet under kapittel 115, post 70. Samlet er dermed denne budsjettposten nærmest halvert på to år (-46,9%).

² <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/lonnansatt/aar/2015-03-20?fane=tabell&sort=nummer&tabell=221958>

Disse kuttene svekker kraftig norsk kunstlivs muligheter til å møte et internasjonalt publikum og posisjonere seg på det globale markedet. Kuttet svekker kunstnernes konkurranseevne internasjonalt, muligheter til å leve av egen kunst, utvide sine nettverk og utforske nye markeder. Effekten er mange tapte muligheter, både for norsk kunstliv og for Norges omdømmebygging som kulturnasjon.

Vi viser videre til Kunstnernettverkets høringssvar om dette.

KAPITTEL 14 – KOMMUNER OG FYLKESKOMMUNER

Den kulturelle skolesekken

Forfatterforeningen støtter utredningens anbefaling om et felles avtaleverk for DKS for å bidra til at kunstnere får gode lønns- og arbeidsvilkår og lik lønn for likt arbeid med DKS.

Den kulturelle skolesekken (DKS) utgjør et betydelig arbeidsmarked for kunstnere. Kunstnernettverket har de siste tre årene arbeidet med å få på plass et avtaleverk med fylkeskommunene som skal sikre anstendige lønns- og arbeidsforhold for de kunstnerne som arbeider i DKS. En rammeavtale som ble fremforhandlet i 2012 utgjør et godt utgangspunkt, men ikke alle fylkene vil benytte denne. Satsene har ikke blitt indeks- eller lønnsjustert siden 2012, noe som i praksis vil si inntektsnedgang for kunstnerne som blir tilbudt denne avtalen. Den avtalte reforhandling våren 2013 har enda ikke funnet sted grunnet en uavklart situasjon blant fylkeskommunene.

En tariffavtale vil skape forutsigbarhet for begge parter, den vil også sikre at alle kunstnere vil bli behandlet likt og rettferdig og få lik lønn for likt arbeid. En opprydding i dette betydelige arbeidsområdet vil bidra til å realisere målsettingen om bedre lønns- og arbeidsvilkår for kunstnere. Fylkeskommunene har til nå vist at de ikke klarer å håndtere dette.

Vennlig hilsen

Den norske Forfatterforening

Sigmund Løvåsen
leder